

AV SAGENES HISTORIE

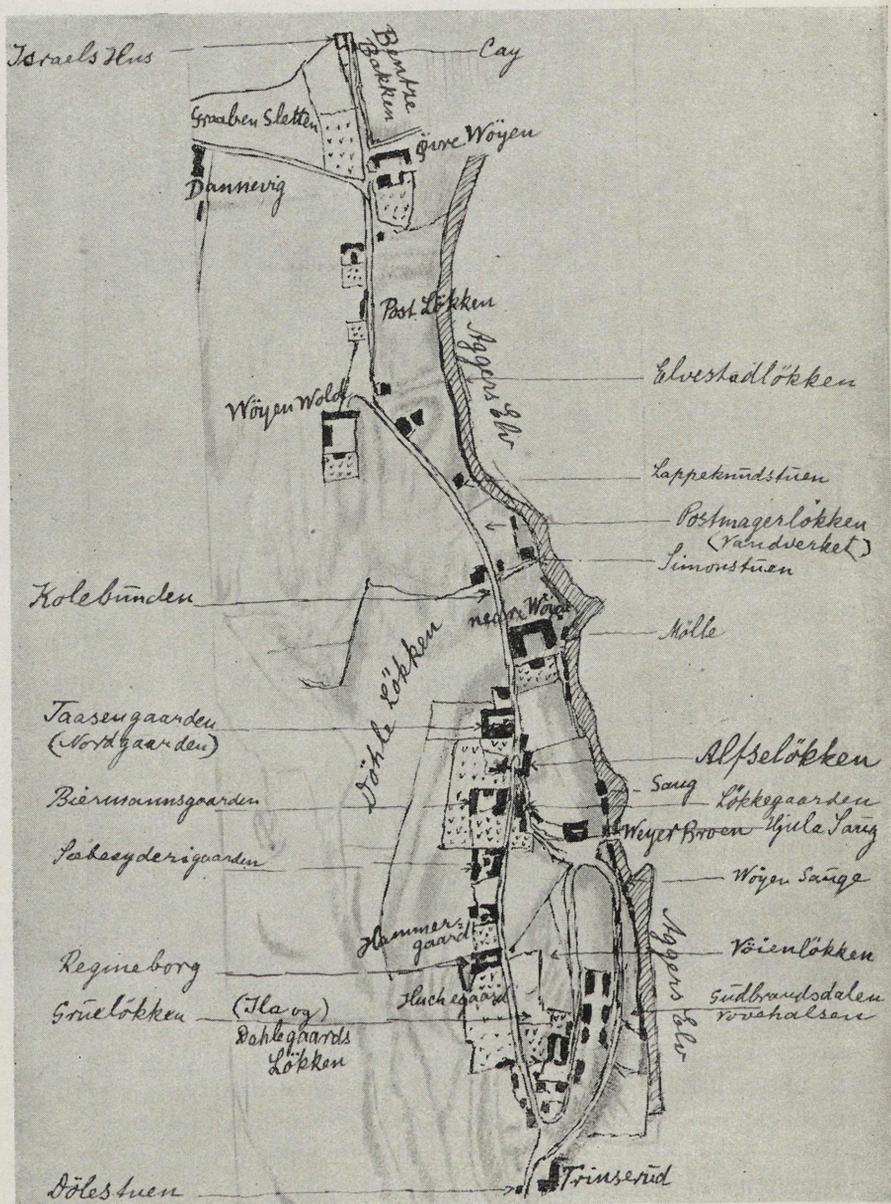
CHRISTIANIÆ BYES GRUND VED SAUGENE

Den for vor bys historie interessanteste del av Sagene er utvilsomt den part av nævnte bydel som helt fra begyndelsen av har tilhørt byens grund.

Ved kongebrev av $10/5$ 1629 fik byens borgerskap efter andragende utlagt til ny bymark blandt andre gaarder i Aker ogsaa *Vøien* gaard, som den i sin helhet strakte sig fra og med Trinserud i syd til Graabensletten i nord og fra Akerselven i øst til Gjetemyrsveien og en linje fra denne i vest grænsende til Lovisenberg og Ila.

Denne del av bymarken fik efterhvert det officielle navn «byens grund ved Aggers Sauger». Dens grænse til og part i Akerselven og Saugene langs denne gav distriktet et forholdsvist stort værd. *Vøien* var knapt en tolvtedel av den samlede bymark. Men sætter man med politimester Fyhn i hans beregning av 1777 kongens (Chr. IV) utgift ved hele bymarkens indkjøb til 2200 riksdaler, kan man med rimelighet vurdere *Vøien* parten til vel 220 rdl. Sættes en riksdaler til kr. 3,20, og man saa regner, at summen mindst maa multipliseres med 10 for at faa ut værdien i vore penger, kan man tilnærmelsesvis og med en meget rund sum anslaa værdien av denne del av kongens gave til byen til kr. 7500,00. Et tal som har sin interesse naar vi kommer nærmere ind paa arealets størrelse og art.

Det nuværende Sagenes areal utgjør ca. 2400 maal jord. *Vøien*distriktet, den gamle bymark paa Sagenes grund, utgjør omtrent en sjettedel av Sagene, altsaa ca. 400 maal, eller en million kvadratalen efter gammel regning. Længden i luftlinje

Kartskisse over bymarken ved Sagene. Efter Hirsch's kart, ☉: elevkopian av 1795.
Med tilsatte gamle, tildels nu ukjendte, lökke- og gaardsnavn.

fra Trinserudbakkens fot til Graabensletten er ca. 1100 m., gjennemsnittlig bredde ca. 350 m.

Sagene strækker sig i sin helhet langs Akerselven fra syd til nord med en nogenlunde likelig fordeling paa begge sider av elven. Tænker man sig en avstøpning av hele terrænet, faar man med litt fantasi ut en baat omtrent som Oseberg^s eller Gokstadskibet, hvor elven betegner kjølen. Tar man saa en model herav formindsket til en sjettedel og hvælver den med bunden op, saa har man i store træk den gamle bymark ved Sagene, Vøiendistriktet som det ligger der som en baat lagt til oppudsning, litt paa skakke mot østsolen. Kjølen betegnes ved Maridalsveien, og baatsiderne ved de bratte skrænter mot Akerselven, særlig Vaagehalsens stup og Øvre Vøiens jordbakker mot elven paa den ene side mot øst, og skraaningerne til Døeløkken og bækkefaret med søkket langs Vøienvolden i vest.

Fra tiden før byens grunnleggelse og bymarkens opprettelse er her ikke meget at fortælle. De faa spredte træk av gaarden Vøiens historie fra oldtid og middelalder findes for tiden bedst i dr. Edv. Bulls «Akers historie», hvor jeg henviser til side 9 flg., 67, 71, 82, 118 og 120.

Vøienavnet = Vodin av vad, vadested, menes at være mer end 4000 aar gammelt, stikkende tilbake til stenalderen, nærmere bestemt til to perioder, i hvilke sjøen stod først ca. 60 m. høiere end nu, og vadestedet blev omtrent ved Bentse bro (ned for det gamle Øvre Vøien); senere med sjøen ca. 30 m. over nuværende stand, med vadested omtrent ved Beierbroen (ved Nedre Vøien). Det var da elveosen og strandlinjen som til enhver tid grundla det vordende vadested.

Vøien tilhører det ældste navnelag i Norges bebyggelse, gaardene paa *vinn*. Den er gaarden med skog og beite ved elven med vadested, en ettertragtet herlighet.

I den hedenske tid sognet den vel nærmest til Tors helligdom (Torshov, nu Torshaug), naboen paa den anden side av Frysja (Akerselven). Dog skilte i det store og hele elven Vøien fra Torshov trods vadestedet, og Vøien droges kanskje fuldt saa meget til Ulls helligdom, repræsentert paa Ullemaal (Ulls rydning). Her kan i en litt spøkefull sammenheng nævnes

at eiere av Ullevaal i middelalderen via Gjetemyren strakte eiendomshaand over Vøiendele like til elven.

Fra den kristne tid av, saasart den katolske menighetsdannelse og kirkebygning begyndte, sognet distriktet til Akers kirke (Gamle Aker), opført omkr. aar 1100. Forholdet har vedvaret uavbrutt gjennom tiderne like til 1880, da Sagenes menighet opprettedes med egen kirke.

Nogen eier av Vøien, selveier eller leilending, kjendes ikke nærmere til fra den ældre middelalder, utenom et par fornavn. Som Sagenes jord i det hele var Vøien i den katolske tid væsentlig kirkegods. Et presteembede ved domkirken i Oslo eiet ifølge biskop Eysteins jordebok fra slutningen av 14de aarhundrede ca. $\frac{1}{4}$ gaard i Vøien «for Asgaut paa Ullevaals sjæl», altsaa som gave til kirken.

Det blev dog særlig klostrene som gik av med jordeiendommen paa begge sider av Akerselven som i Aker i det hele. Dels ved gaver fra konge og bisp, dels ved gaver fra private folk, dels ved kjøp og makesifte. Saa godt som hele det nuværende Sagene var klostergods. Vøien tilhørte Nonnesæter kloster i Oslo. Kvernstedet paa Vøien og ca. $\frac{1}{4}$ part av garden blev i 1363 av fru Cecilia Haakonsdatter Bolt skjænket til Mariakirken i Oslo og kom senere under Nonnesæter kloster som hadde eiendom her fra gammel tid av.

Spør man hvorledes klostret drev en eiendom som Vøien, tør man vel svare, at jordveien antagelig var bortsat til leilendinger. Oprindelig selveiende bønder kan antages tildels at ha gaat over til leilendinger og gjennom generationer fulgt eiendommen under dens nye forhold som krongods, bispegods og klostergods. Mere direkte hadde klostret sin interesse i de første gamle bedrifter i elven: fiskeri, møllebruk og sagbruk. Fiskeri spillet jo en stor rolle for klostrets husholdning paa alle fastedagene, og det blev paa Sagene drevet saavel fra Vøiens grund som oppe ved «Klosterløkken», paa nuværende Lilleborg fabrikkers omraade. (Foruten ørret har karper og karuder, særlig i Myrenbassinet, været gammel bestand i elven her.)

Det nysnævnte aarstal 1363 er første gang kvernstedet paa Vøien nævnes. Det kan med stor sikkerhet stedfæstes til strøket Hjula og Graah's fabrikk omkring Beierbroen. Kornmøllebedriften ved Vøien, som den uavbrutt er drevet indtil for en menneskealder siden, er da mindst ca. 550 aar gammel.

Sagkverner kom meget senere i bruk. Nonnesæter eiet slike ved Vøien foruten ved O, Aasen og Brekke; men det var først i overgangstiden til reformationen.

Ved reformationen gik Vøien som klostergods over til stats-eiendom, avgifterne av jordbruket og bedrifterne i elven betales til slotsherren paa Akershus, som av kronen var forlenet med Nonnesæters gamle eiendom. Rikets kansler Jens Bjelke til Østraat (1580—1659) hadde fra sin tiltrædelse i december 1614 det gamle Nonnesætergods og dermed Vøien som del av sin løn, — indtil bymarken blev utlagt av kongen. Kansleren fik da anden eiendom i landet til erstatning.

Bymarken paa Vøiens grund i det 17de aarhundrede ligger fra begyndelsen av med hensyn til oplysninger om folketal og disposition av jordbruket og smaaindustrien ved elven i det dunkle.

Vøienregnskaper fra Jens Bjelkes tid vilde, om de kunde findes, være av interesse til at paavise stillingen ved Vøiens overgang til bymark. Man vet at gaardens skyld ved avfældningsforretningen i 1632 var 2 skippund malt m. fl. avgifter, svarende i størrelse til andre større gaarder som Sten, Bjølsen og Aasen. Naar den med betydelig mindre brukbar jord end disse andre kunde naa op i værdi med dem, skyldes det i første række bedriften ved elven, men i anden række vel ogsaa dens gode gamle «veinet», bestaaende først og fremst av Maridalsveien, hovedaaren fra middelalderen av. Den kaldtes nedenfor vort terræng «Veien til Vøien», senere «Veien til Sauge», og ved Sagene «Veien til Bjølsen»; dernæst av de to «Sagveier», øvre eller nordre Sagvei (den nuværende Sagveien) og nedre eller søndre Sagvei som gik nede ved elven fra Trinserud til Beierbroen¹.

Bedrift og veiforbindelse drager bebyggelse med sig. Og man maa tænke sig at Vøien ca. 1630 har huset en del familier knyttet til en eller to kornkverner og et par sagkverner ved elven. Jordens fordeling til bygsel faldt naturlig i tre hoved-

¹ Naar det gamle vadested her fik bro, vet man ikke. Beierbroen nævnes første gang ved en rettsak i 1671. Da eiet en Anders Beier kornmølle ved Sagene. Navnet er paa kartet av 1795 og andre steder feilagtig opført som «Weyerbroen» eller endog «Vigebroen».

stykker, øvre og nedre gaarden samt «Voldens» eller «Haugens» store areal i midten. Rent tilnærmelsesvis vil jeg anslaa tallet av familier til en 15 à 20 bygslere, husmænd og arbeidere fra Jens Bjelkes tid. Det var ikke store greier hverken med jordbruket eller med møllen og sagen den gang. Bjelke, som i aarene 1614—1619 endnu gav avgift til kronen for de sagbruk han hadde inden sit len, betalte tilsammen 100 riksdaler om aaret for 11 sagbruk ved sine forskjellige eiendommer og endda litt jord til.

Den nye bymark¹ laa under borgermestrenes og raadets styrelse. Ved kongelig reskript av 1638 blev det bestemt at bystyret skulde opmaale og utligne hver løkke i skat til byens fremtarv og derpaa utstede skjøte til hver løkkeeier, som da for sig og arvinger fik det til eiendom, saalænge de betalte foreskreven avgift.

Dette hang sammen med at man synes like fra begyndelsen av at ha besluttet sig til at inndeile den bedste jord i passende stykker og tildele hver av bygaardene i forhold til deres størrelse en saadan jordpart, som stadig skulde følge vedkommende bygaard og ikke tillates frasolgt denne. Det øvrige blev da tilbake for de ringere borgeres behov. De inndelte jordstykker var av størrelse fra 6 à 10 tusen optil 50 tusen □ alen. Hver av disse blev da indhegnet og kaldtes med et gammelt norsk ord (lykkja) løkke, ∴ indhegning.

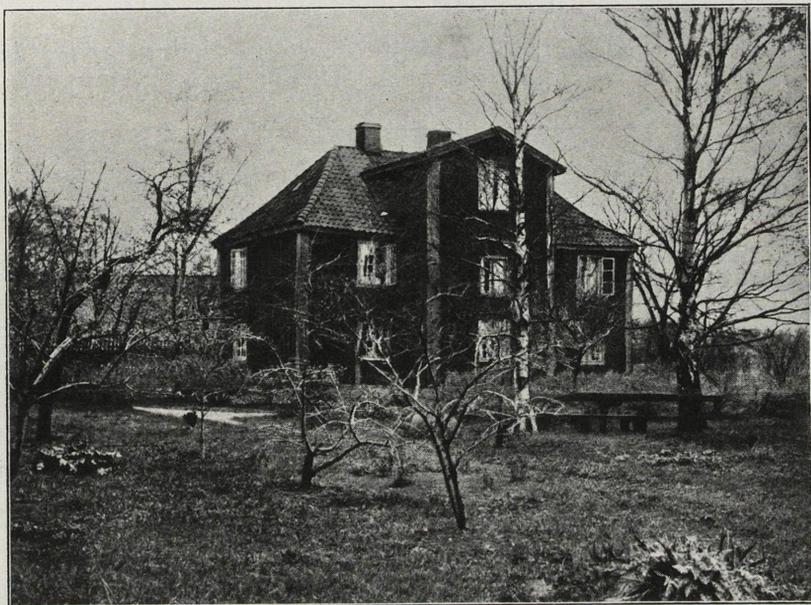
Vøienmarken skulde ikke efter sin jordvei straks friste storborgerne i byen til at lægge sig efter løkker dér. Baade var den langt unda og laa der «millom homp og hamar» med megen «uuelig, moratzig eller stenig» jord. Naar der i løpet av sidste halvdel av det 17de aarhundrede dog blev utmaalt og skjøtet mindst 25 løkker paa Vøiengrunden (væsentlig nummerne fra 193 til 217 i jordeboken av 1697), hvorav 16 indlands ∴ uten direkte berøring med elven, da var det mest til smaaborgere og indflyttede bondefolk, handlende, sagemstre o. lign., som var eller blev stedeigne, uten forhold til eiendom nede i byen.

Først i 1684 fik en av de store fat i en betragtelig del av løkkejorden herope. Det var borgermester Johan Petersen Bergman, som fik brev paa Vøienvolden, en drøi tiendepart av hele

¹ For opplysninger angaaende bymarken i den ældre tid henvises særlig til avdøde arkivar Anders Daae's skrift: Oversigt over Kristiania bymarks historie. Kommunalt dokument nr. 19, 1907.

den gamle Vøien gaard. Bevillingen blev konfirmeret av kongen (Christian V) i 1687. Av raadets brev desangaaende hitsættes som oplysende forholdene i det hele:

«Præsident, Borgermester og Raad udi Christiania kiendis og gjør vitterligt, at saa som Kongl. May.^{ts} høylovlig ihukommelse Christiani Quarti allernaadigste befaling til Christianie Magistrat er utgangen, daterit Glychstad dend 12 Juli 1638 Indholdende iblandt andet at skulle uddeelis til Indvohnerne

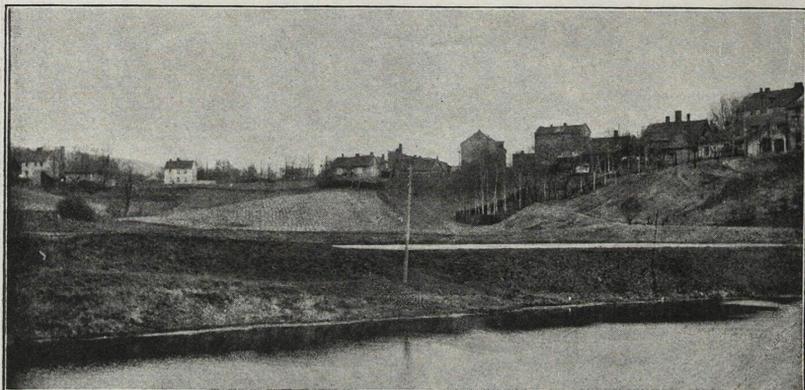
Vøienvolden. Hovedbygning fra det 18de aarhundrede.

hauger og løcker, og de som allerede er indheignede eller heræfter indheignendis vorder, for aarlig Afgift til byens frembrarf skulle settes og taxeris, da som vi tilforn hafver paa voris Raadstue dend 2 augusty 1683: undt og bevilged vores Collega Johan Pettersen bergmand, Raadmand her i Staden, for Særæumage hand paa byens veigne haver haftt, et stycke Eng paa Byens March til en Recompans for saadan hans besværing, thi hafver vi idag hannem udviist it Støcke Eng, liggende fra postrenderne øst, langs veyen, som gaar op ad Biølsen Gaard paa Vøyenvolden, som af Ingeniøren er opmaalit og befunden døgtig gresgangs Jord 120 tusind quadrat allen udi lengden og

bredden, foruden bachen, saa och det bierg som ligger halfdeelen thvers ofver Engen, och for des usdøgtighed icke kand reignis; hvilcket Støcke March og Eng bemelte Johan Pettersen bergman, schal følge, bruge, niude og beholde for sig og sine arfvinger frelseligen og usgienkaldet, til Eye og Eigendomb, aldend stund der af efter opmaalingen betallis lige ved andre, til byens nøtte og frembtarf, efter Kongl. Mayst allernaadigste befalings Indhold . . .

Actum Christiania dend 28 May 1684.» (L. S.)¹

Betalingen, den aarlige avgift, var som almindelig for de ytre distrikter av bymarken kun 1 skilling pr. 100 □ alen.

Parti av Døleløkken. Dammene er senere kommet til.

Bergman fik det avgiftsfrit for sin og hustrus levetid, men senere skulde betales.

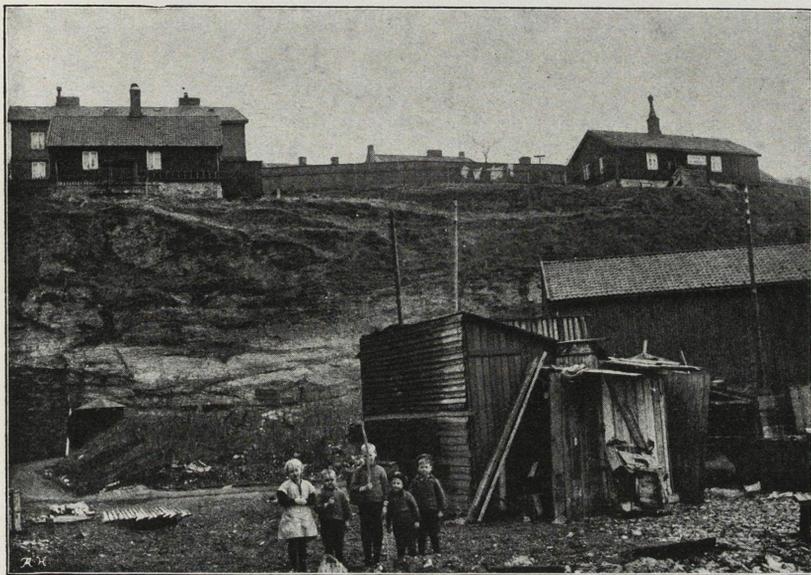
En anden godbit av løkkejorden eiedes fra henimot aar 1700 av cancelliraad, bys og raadstueskriver Mogens Larsen (Lauritsen), fra 1769 eier av Linderud og stamfar til familierne Mogensen og Mathiesen dér. Det var Døleløkken, gl. løkkenr. 195, 36626 □ alen ganske bra jord. Han eiet ogsaa et par andre mindre løkker, men disse var nærmest i sammenhæng med sagsbruksinteresse ved elven.

Gaar vi nu over til industridelen av Vøiengrundens løkker som blev til ved naboskap med elven og bestaaende bedrift dér eller chanser for sagdrift o. lign., da finder vi at storborgere av byen tidlig har hat sin opmerksomhet rettet paa

¹ Efter avskrift fra Riksarkivet.

denne del av bymarken. Og begyndelsen sker til det senere gjennemgaaende forhold, at fremtrædende Kristiania-mænd eier løkkerne langs elven og driver industrien frem ved sit initiativ og sin indsats av pengemagt.

Her er dog først at merke sig at sagene o. lign. bedrift ved elven i det store og hele fra det 16de aarhundrede av var krongods og disponertes av kronen ogsaa efter bymarkens oprettelse. Forholdet mellem stat og kommune paa denne del av bymarken synes da at ha været dette at vedkommende industri-

Fra Vaaghalsens fjeldskrænt, med de to gamle husmands- eller sagmesterstuer (ved Sagveien nr. 11).

drivende har erlagt avgift og kjøpesum for sin bedrift til kronen og løkkeskat for angjældende jordstykke (oftest med en eller to husmandsstuer eller saugmesterstuer) til byen.

I 1668 fik en Hans Torgersen Vestby skjøte av kronen paa to Vøien-sager, og en Vaaghals sag straks nedenfor dem, med en aarlig avgift av tilsammen 85 riksdaler og en kjøpesum av tilsammen 820 rdl. Hans løkkeskat til byen var i tilfælde kun høiest $1\frac{1}{2}$ rdl.

Justitiarius Chr. Lund († 1691) eiet en Vaaghals-sag. Hans aarlige skur paa den og en Kamphaug-sag var tilsammen 17 500

bord i 1679. Paa de samme to sager skar han i 1689 50 000 bord. Hans efterfølger som eier av to Vaaghals-sager, justitsraad og likeledes en mægtig handelsmand, Giord Andersen (1651—1720), søkte kronen og fik bevilget en skur paa 30 000 bord dér. Hans løkkeskat her var 3 ort 12 skilling.

Den nævnte stormand Mogens Larsen eiet sidst i 1690-aarene en nedre Vøien sag med gl. løkkenr. 206 og 207 og en Vaaghals-sag med tilknytning til «Dølestuen» ved Maridalsveien.

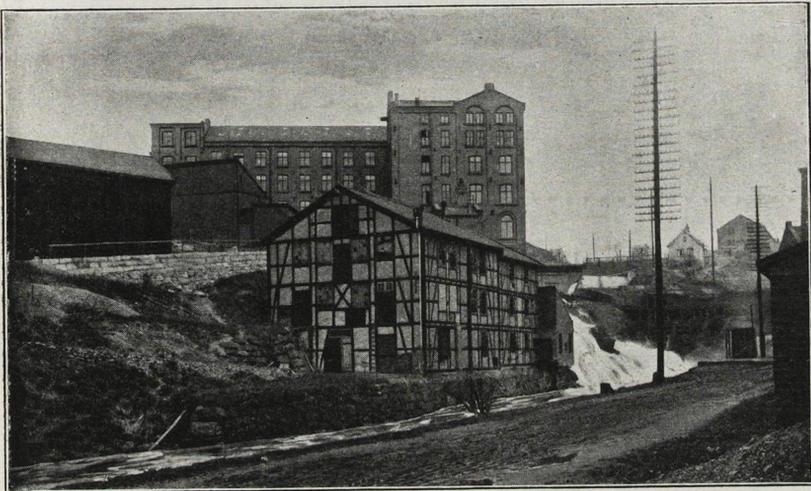
Til samme tid eiet Mme sal. Helle Juel gl. løkkenr. 249 med sagsted (Hjula), og kjøbmand Helle Michelsen løkkerne 216 og 217 av øvre Vøien med sagsted.

Ved aarhundredets slutning kan man regne at av Vøienmarkens 16 indløkker er de 5 og av de 9 elveløkker de 4 paa bystorborgernes hænder, resten paa stedfæstede smaaborgeres hænder. Sagbrukenes tal og størrelse har gaat frem. Antagelig fandtes omkr. aar 1700 to Vaaghals-sager, tre Vøien-sager og et par sager ovenfor Beierbroen. Flere sagemester- og arbeiderfamilier er kommet til, de sidste boende særlig paa elveløkkerne som husmandsfolk, løkkeinddelingen har øket bruken av jorden og tallet av husmænd og arbeidere paa den, og en og anden handlende og smaahaandverker har slaat sig ned i distriktet. I alt tør man vel regne paa mindst en tredobling av folketallet i løpet av tiden fra bymarkens tilblivelse; efter det før nævnte anslag altsaa en ca. 50 familier.

I det 18de aarhundrede fortsættes og avsluttes løkkeinddelingen. Numrene 329, 341 og 344 kommer til paa den nederste del og 360 og 374 paa den øverste del av distriktet. Samtidig gaar utviklingen i retning av at flere løkker slaes sammen paa én haand under større eiere. Indbyggerantallet vokser dog derved, at de større løkkeiere saa smaat begynder at byggle bort stykker av jorden til smaafolk og end mere ved den stadig økende drift av brukene ved elven og en del opkommende smaaindustri og haandverk.

Tar vi en oversigt over bymarken ved Sagene ved denne tid, er grupperingen om de tre gamle hoveddele praktisk: Nedre Vøien fra Trinserud til og med hovedbølet med Vøien mølle, Vøienvolden i midten, og øvre Vøien ovenfor til og med Graa-

bensletten. Her er kun at merke sig, at man tidlig begyndte at bruke navnene øvre og nedre Vøien paa en dobbelt maate. Fra først av kun med skille mellem øvre Vøien ovenfor Vøienvolden og nedre Vøien med hovedbøle ved Beierbroen. Senere efterhvert som sagbruksvirksomheten vokser baade ovenfor og særlig nedenfor Beierbroen, skiller man i de gamle dokumenter her mellem øvre Vøien = strøket ovenfor broen svarende til nuværende Hjulas eiendom og nedre Vøien = strøket nedenfor broen svarende til nuværende Graah's eiendom. — Vi bruker her foreløbig det ældste skille.

Fra gammel løkke 210. I forgrunden Vaaghals barkestampe, gammelt sagsted. I bakgrunden Graah's spindery.

Paa nedre Vøien grund laa det stadig økende sagbruksdistrikt langs elven. Det satte sit præg paa løkkerne indenfor og op helt til Maridalsveien og gav dem paa sæt og vis alle front til elven. Jo mere forbindelse med den des større værd og des mere eftertragtet. Terrænget hæver sig fra elven og gaar indover i tre trin. Det blev som orkesterplads, parket og parterre for dem som hadde interesse av elvens spil av kræfter. *Selve elveløkkerne* her laa like i elvens basbrus og sagbladens fiolinhvin. Her fandt vi straks før 1700 storfolk som Lund, Mogens Larsen og Juel fremme. De efterfølges i det 18de aarhundrede av de mest kjendte navn. Paa løkke 210, Vaaghalsen: Justitsraad Giord Andersen som nævnt, kammerraad Th. Blix

og derefter hans enke til 1783 og kjøbmand Poul Clausen til ind i næste aarhundrede. — Paa løkke 206, Vøien-sager: Efter Mogens Larsen kancelliraad Haagen Nielsen fra 1744—59, kancelliraad Jørgen Mathiesen 1759—67, senere Peder Cudrio's enke og Frantz Cudrio fra 1772—84, sorenskriver B. F. Munch fra 1784 og justitsraad og slotsfoged Poul Bukier, gift med Munchs enke, til aarhundredets utgang. — Paa løkken 249, Hjula sag: Efter Helle Juels enke justitsraad Hans Juel og derefter hans hustru til 1778, zahlskasserer Jacob Juel til 1785 og generalmajor Casper Herman von Krogh fra 1785 til ca. 1800¹.

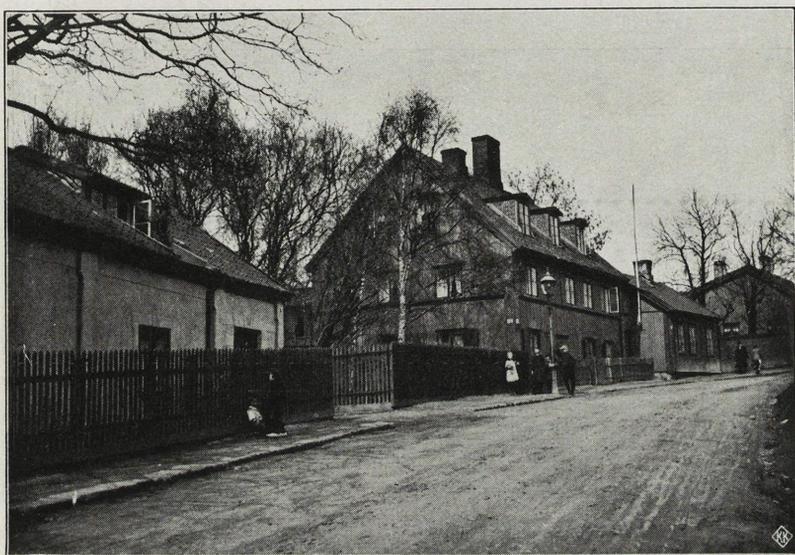
Den anden række var løkketerrænget mellem Sagveien (øvre) og Maridalsveien, fra det gamle «Kjøbmandshjørne» i Trinserudbakken til og med Løkkegaarden.

Hjørnet hørte med til gammel løkke 202, Trinserudløkken, som nederst gik ned til elven. Denne eiedes gjennom aarhundredet for det meste av jevne folk, sagmestre etc., dog en tid ogsaa av kommerceraad Chr. Anker, fra 1745—52, og Mme Karen Cudrio en kort tid omkr. 1780. — Løkke 209, Grueløkken, gir i denne tid, likesom den førstnævnte, grund til temmelig tæt bebyggelse i anledning av økende industri og handelsvirksomhet. — De større løkker 208 og 207 drages tidlig ind i eiendomsforhold med sagbruk, under Mogens Larsen og efterfølgere. Den øverste del, 207 med den senere Løkkegaarden, gaar efter Mogens Larsen og arvingers tid i 1752 over til den rike kjøbmand Peder Løche, efter hvem gaarden er opkaldt og som eiet ikke mindre end 8 løkker av bymarken; senere merkes blandt eierne som bodde her og gjennomgaaende drev handel: Andreas Grubbe i 1780-aarene, besvogret med legatstifteren Christen Bindrup. Med eieren Halvor Nilsen fra 1798 begynder den række eiere, med hvilke de nuværende staar i slektssammenheng.

Vi kommer saa til terrænget langs Maridalsveiens vestsida som et parterre i denne sammenheng. Man blev i det hele her «ved jorden», men elven spiller ind: Fra Døleløkken og særlig ved Dølestuen, nederst ved den senere Reginehaug løkke, har Mogens Larsen eiendom i forbindelse med elveinteresser, likesaa paa løkke 199, senere Taasengaarden, nu Nordgaarden. For de øvrige løkkers vedkommende (196—199 og 211—213)

¹ Angaaende oplysningerne om eiere henvises til jordebøker i stiftsarkivet.

med sit landbruk, opkommende leiegaarder og forskjellig smaa-bedrift var elven ihvertfald kilden for vandhentning til husene, og trængtes ikke mindst til en ny her opkommende industri bestaaende i sæpesyderi. I gaardene paa løkkerne nr. 196, sæpesyder Peder Christophersen Stockmann fra 1752 til henimot 1770, og nr. 198, sæpesyder Johan Henrik Werner mellem aarene 1723—1747, hvor gaarden særlig fik navnet «Sæpesyderigaarden», samt paa løkke 211 (under den senere saakaldte «Hammergaard»¹), sæpemester Peder Christophens sæde fra 1736—1747, dreves denne virksomhet, og er for sidstnævnte

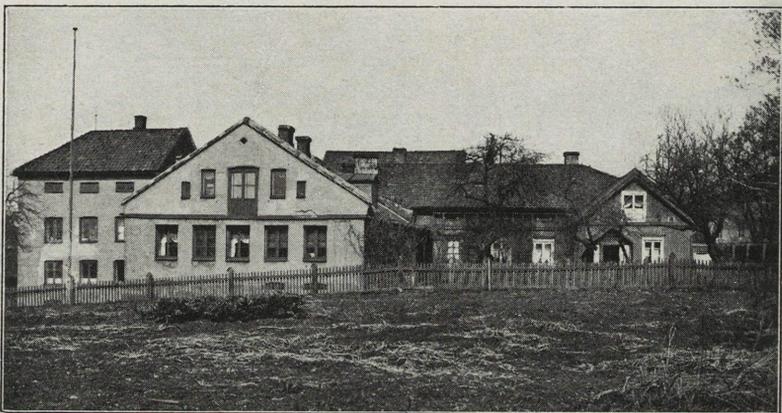
Sæpesyderigaard-komplekset, Maridalsveien nr. 70—76.

steds vedkommende fra og til drevet like til ind i vor tid. — Av handlende, «marketentere», merkes: paa det nævnte ældgamle kjøbmandshjørne, utskilt av løkke 202, Christopher Johnsen Grue, efter hvem eller hvis familie løkken hadde navnet Grueløkken. Han indleder en lang række handlende like til idag. Fremdeles: paa løkke 197, Tronsegaarden, den fra Tyskland indvandrede marketenter Carl Heinrich Biermann, stamfar til den norske Biermannsfamilie og far til den kjendte legatstifter Johan

¹ Opkaldt efter eieren fhv. skipper Svend Bye Hammer 1781—85, efter hvem James og Petter Collett en tid eiet den i sammenhæng med Dalsagen ved Labakken paa den anden side av elven.

Fredrik Biermann. Denne fortsatte forretningen og utvidet landbruket paa løkkerne 197 og 196 efter sin far og paa den senere erhvervede 199, Taasengaarden, og Gjetemyren. I Taasengaarden gav han lokale til en barneskole, som kom vel med, da folkeskolen for denne del av Sagene laa helt nede ved Akersbakken (like til 1861), og nogen anden slags skole ikke fandtes.

Skolen holdtes som betalingsskole gaaende et stykke ind i det følgende aarhundrede. Endnu lever en elev av denne skole, den 94 aar gamle fru Nord, og bor netop i den gamle idylliske skoledel av «Nordgaarden», som den nu kaldes. Endda

Fra gammel løkke 199, Taasengaarden, nu Nordgaarden. Skoledelen længst tilhøire.

en idyl maa jeg her faa nævne fra den gamle løkke 199. Den betegnes ved de to gamle frøkener, jomfruerne Aleth og Øllegaard Niemann, som eiet den fra 1770–1785, med sit lille hus paa to stuer og et kammer, kjøkken med bryggerhus og bakerovn, lade med laave, stald og fæhus til fem kreaturer, matbod og svinehus, frugt- og urtehauge og engeløkke. Efter Øllegaards død 1785 sælger Aleth ved auktion, hun kunde ikke holde det gaaende mer. — En eiendom som denne med bebyggelse og løkke paa ca. 5000 □ alen stod fra midten av aarhundredet og videre til 1805 i en pris av ca. 700 rdl.

Tilbake staar hovedbølet for nedre Vøien med det ældgamle møllested, som ikke er kommet til sin ret ved denne oversigt. Løkkenummerne var 201, 203 og 204 (de sidste sva-

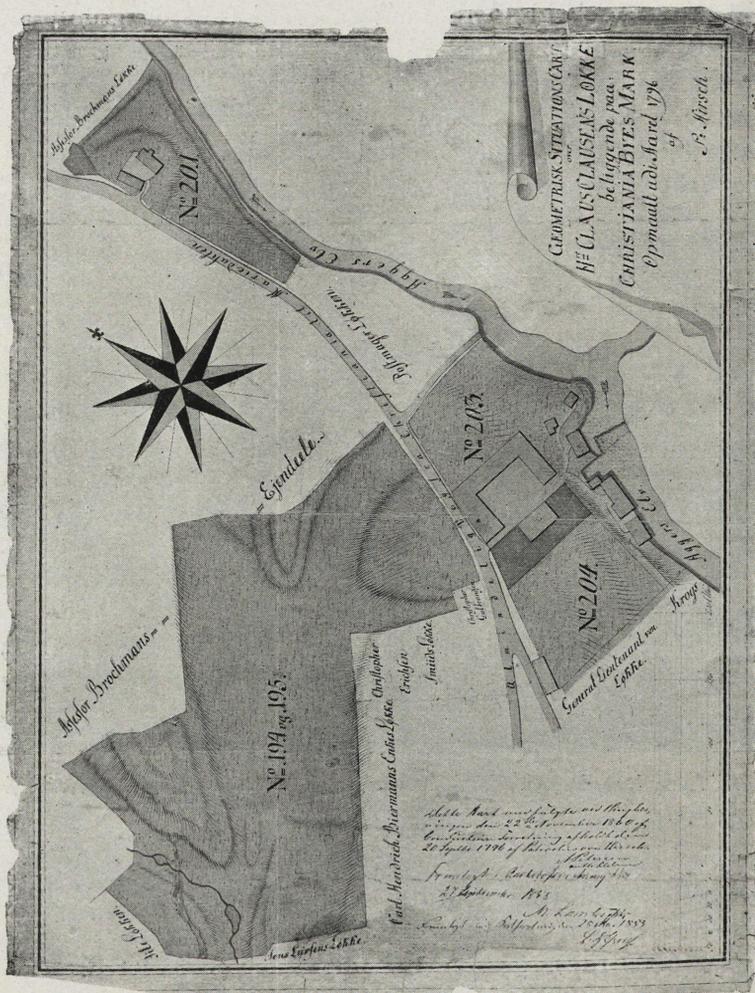
rende til øvre del av nuværende Hjula kompleks). De var til over midten av 18de aarh. paa jevne folks hænder og ogsaa en tid efter i stedfæstede mænds eie, Sagenesfolk som hadde slaat sig op. I 1766 kjøpes paa auktion Wøyen Saug og Møllebrug, av skyld 15 l^{tr} samt en gaard (hus og grund med nr. 650) og løkke 203 og 204 av Philip Nielsen, søn av «Ole Nielsen ved Saugerne» som han kaldes i løkkemandtal av 1750 (stiftsarkivet), skjønt han ogsaa var kjøbmand og stadskaptein i byen († 1764). Denne eiet tre større løkker ved Sagene, og hans enke Johanne faar ved sønnen Philips død ogsaa de

Nedre Vøien hovedgaard. [«Gladegaarden» kaldet efter eieren general Glad fra 1846.]

nævnte Vøienløkker. Hun var født Bøy og stod i slegtskapsforbindelse med kammerraad Blix paa Torshaug. I 1770 opprettet hun et stort legat for fattige enker og fruentimmer i Christiania (6000 rdl.), desuten til fattige (500 rdl.), og til sin avdøde mands og egne slegtninger gaver paa tilsammen 12000 rdl. Hun betænkte i 1779 ogsaa Vaisenhuset med en større gave. Efter hendes død i 1780 fik hendes bror Jacob Bøy denne nedre Vøieneiendom med møllen ved skifte. (Han averterer den senere som «øvre Vøien», se bemerkningen foran). Ved auktion i Bøy's dødsbo kjøpes eiendommen i 1786 av Haagen Hasberg, dennes søster var gift med Isach Muus, som senere

(1813) blev eier. Hasberg gav 8401 rdl. for møllen og løkkerne. Hans enke Elen Christine solgte til Claus Clausen i 1796. Han utvider eiendommen med løkkerne 194 og 195 (Døle-

løkken) og 201 og indleder et nyt trin i stordriften paa stedet. Han blev i det følgende aarhundrede eier av Bjølsen og dets forskjellige bruk i elven og solgte Vøien. Fra hans Vøientid fremlægges ovenstaaende Hirsch-kart av eiendommen og nabo- skabet (opbevaret efter M.E. Nord i familjen)

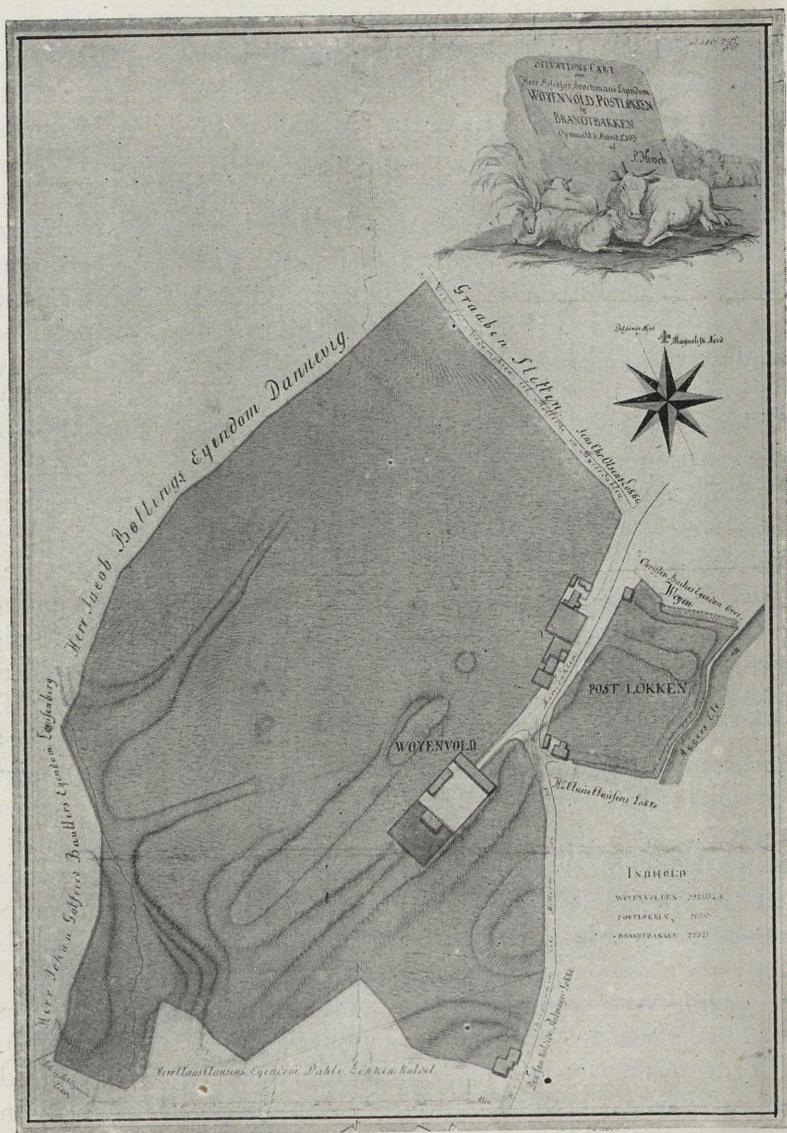
Hvad *Vøienvolden* angaar var den vidtstrakte løkke efter Bergmans og hans enkes tid paa forskjellige hænder, dels fremdeles eiere nede i byen, dels brukere som bodde paa stedet. Rækken er følgende: Bergman og enken til 1708, Wilhelm Cornish 1708—21, Haagen Svendsen 1721—31, Peter Mogensen 1731—33, Lars Pedersen 1733—37, Peder Eriksen 1737—44, Anders Haftornsen 1744—53, Amund Engebretsen Haugen og Anders Haagensen, g. m. dennes enke Elen, datter av Anders Haftornsen, 1753—87. Da kjøper kjøbmand Jacob Schøyen av Elen, som nu er enke igjen, for 2100 rdl. I hans tid utvides eiendommen ved kjøp av Posteløkken paa den anden side av Maridalsveien, opkaldt efter en Johan Posten dér ca. 1700, gl. løkkenr. 200; hovedbølets nr. var 193. I 1792 kjøpte assessor Jørgen Wilhelm Brochmann av Schøyen. Efter Brochmann fik eiendommen navnet «Brochmannshaugen», som endnu veksler med «Vøienvolden». Han stod, kan man forstaa, i et nærmere forhold til stedet ved byggevirksomhet og nogen benyttelse av husene. Paa Posteløkken kjøpte han ogsaa husebygningerne med grundtakstnr. 661 (svarende til nuværende Maridalsveien 115). Hovedgården hadde nr. 662. *Vøienvolden* med Posteløkken stod i denne tid i en værdi av ca. 5000 rdl.

Et interessant navn paa et punkt av *Vøienvolden* findes i et avertissement i «Intelligentzsedlerne» fra denne tid (1786), idet den allernederste del av løkken ved veien benævnes «Kollebonden». Det svarer til grunden under nuværende Maridalsveien 104 og forklares let ved naboskapet med det gamle vandverk og dets ledninger fra Christian IV's tid (s: Postmagerløkken paa kart II). Der foregik brænding og kulling i anledning av de svære stokker, som tjente som vandrør.

Ogsaa over *Vøienvolden* i slutningen av 18de aarh. kan her fremlægges et Hirsch-kart (i familien Udnæs' eie, se n. side).

Brochmann eiet ogsaa Brandtbakken, men den er ikke med her paa kartet. Husene ovenfor *Wøyen*vold var Peder Hansen Steneruds og kaldtes med hauge og tomt Stenerud. I 1792 kjøpte Brochmann den av den nævnte eier for 40 rdl.

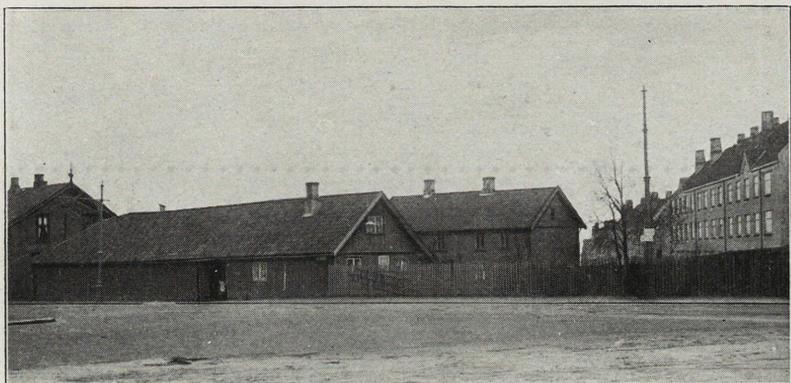
Naar det saaledes viser sig, at de to største og viktigste jordvei-løkkekomplekser paa *Vøienmarken* findes med original-kart, maa der være haab om med tiden til en viss grad at kunne faa rekonstruert det tapte Hirsch-kart over *Bymarken* 1795—97. Kaptein Hirsch hadde som opmaaler og karttegner

av byen og bymarken tilsammen kun 700 rdl. Han drev da efterhvert med privat for de forskjellige eiere at levere specialkarter (som ovenstaaende) mot en rimelig godtgjørelse. De som har slike gamle karter, vilde gjøre vel i at melde det f. eks. til dette tidsskrifts redaktion eller indsende dem til reproduktion.

I nær sammenheng med Vøienvolden nevner vi her løkken Dannevig, muligens oprindelig samhörrende. Først omkr. 1750 optræder den som selvstændig og faar eget nr. (374). I 1763 faar Mme Munch bevilling paa løkkens 70675 □ alen mot at svare skat av kun 4800 □ alen med 48 skilling. Derefter eies den fra 1779 av kjøbmand Hans Wang og fra 1796 av baker Jacob Bølling. En del av den nuværende gamle bebyggelse stikker visselig tilbake til denne tid, se huset fremst til gaten.

Saa vel Vøienvolden som Dannevig sagdes i den ældste tid at ligge «ved Gjetemyrsveien», idet denne i sving gik helt frem til Maridalsveien. Veiene var dog ikke rare selv for hoved-

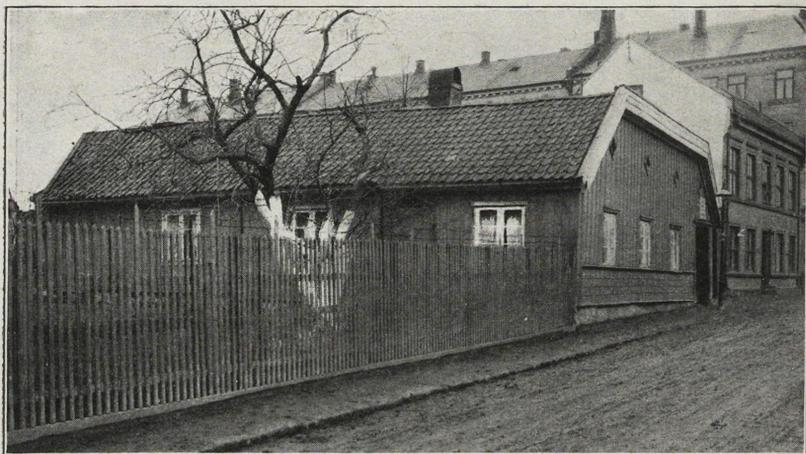
Det gamle Dannevig, nu Dannevigsvæien 18, paa hvis grund hele det Rivertzske kompleks er opført.

aarernes vedkommende, nærmest som passabel, kjørendes sætervei i vore dage. Først langt ind i det 19de aarh. foretoges virkelig vei- og gateoparbeidelse. Dannevigsvæien blev først i 1850 ordentlig farbar. — Graabensletten, den nuværende kirkeplads, ca. 55000 □ alen, forblev uten nummer direkte under byen og forpagtedes bort særlig til eiere av Dannevig.

Vi er hermed i grunden forlængst inde paa den øvre, nordlige del av den gamle Vøiengaard. Hovedbøler paa øvre Vøien var først løkkerne 216 og 217, eiet av storfolk som Helle Michelsen ca. 1700, gjennom perioden paa otte forskjellige eieres hænder, indtil en kjendt stedegen kjøbmand Jens Christian Olsen har det i slutningen av aarhundredet. Løkkerne svarte til nuværende Maridalsveien 148 m. m. — Strøket paa den anden side av veien, langs elven, blev dog snart det egentlige øvre

Vøien. Løkken fik nr. 360, strakte sig fra Posteløkkens øverkant til nuværende Bentsegaten, og fik omkring midten av aarhundredet en ganske statelig hovedgaard og uthus. Dens plads svarer til tomten nuværende 137 til Maridalsveien, men den er ikke mere. Eierne var: ca. 1700 en Henric Hellerud, omkring midten av aarhundredet en Ole Nielsen Wøld, som ogsaa en tid eiet løkkerne 216 og 217. Paa Hirsch-kartets tid var eieren kjøbmand Christen Christophersen Bakke; han efterfulgtes av kjøbmand Nicolai Henriksen fra 1798.

Denne gir senere i et salgsavertissement en skildring av garden, som netop fordi denne efter sin gamle skikkelse er

Kristiania bymarks grænseeiendom mot nord, Maridalsveien 158, «Israels hus» (træhuset i forgrunden).

væk, har sin interesse. Det gjælder hans ved Aggers Sauge beliggende eiendom Øvre Vøien kaldet, med tilliggende gaard Myhren. «Foruden betydelig Jordvei, der kan føde 4 Fæcreature og 4 Heste, en ypperlig Sommerhavn for 4 Creature og 6 Heste, et Møllebrug med 5 Par Qværner, hvoraf de 3 Par er Sigteqværner, de 2 andre Sammalings; dette Møllebrug drives med Kall, fremdeles et Hjulmøllebrug, der indeholder 4 Par Sigter, hvoraf den ene er Florsigt, en Pillesten til Grynmalning, en Knuseqværn . . . o. s. v. Foruden alt dette et meget betydelig Teglværk, der har Vandet gandske nær; den fineste og uudtømmeligste Lere, ligesaa og Hjulværk o. s. v. I Myhren tæt ved Bruget tages hele Aaret igjennem de største, skjønneste Carudser.

Foreller fiskes og i Elven. Fremdeles gode Udhuse med en god og smuk Hovedbygning, tvende Etager høi, med tilliggende store og skønne Frugthave med mange og ypperlige Frugttrær. Paa Eiendommen avles omtrent 100 Tønder Korn aarlig, og Grundleien er 82 Rigsdaler Sølvværdi aarlig.»

Den øverste snip av bymarken paa vestsiden av veien, svarende til nuværende Maridalsveien 158, blev bebygget i 1749. Huset paa grunden fik hundrede aar senere navnet Israels hus efter en kjøbmand Israel Israelsen († 1847). En ældgammel keglebane, forlængst omdannet til beboelsesrum, like i nærheten minder endnu om, at stedet fra gammel tid straks paa «byens grund» mødte landboerne med noget av byens adspredelser. Av andre gjestgiversteder fra den ældste tid merkes to længere nede i Maridalsveien (ved nuværende nr. 86 og 96) med de betegnende navn: Storelaata og Veslelaata.

Ved utgangen av det 18de aarhundrede er løkkerne og eiendommene, med undtagelse av de fleste sagbruk ved elven, gjennemgaaende paa stedfæstede og «iboende» folks hænder. Grunden er lagt til den senere sterke utstyknings av jorden i smaa-parceller paa storløkkerne langs Maridalsveien og dertil svarende tettere bebyggelse (fra 1820-aarene¹), øket videre ved den opkommende egentlige fabrikkdrift fra ca. 1850 av. Folketallet er i løpet av det 18de aarhundrede kun langsomt øket og overskrider ikke en 70 familier. Oplysninger om folketallet i 1801 (Riksarkivet) viser for vort distrikt et antal av 304 personer, fordelt paa 70 familier i 41 hus. Av de voksne var 5 sagmestre, 2 møllemestre, 1 sæpesyderimester, tilsammen 8 verksmestre som vi kalder det nu. Fremdeles 10 saugdrenge, 40 dagelønnerfolk (iberegnet hustruer og enker), 8 haandverksfolk (iberegnet hustruer), 5 i militær tjeneste, 2 paa fattiggassen. Av huseierne opføres 3 uttrykkelig som jordbrukere, mens flere «med jord». Av verkseierne bodde de to mølleieiere (Cl. Clausen og N. Henrichsen) heroppe, mens sagbrukseierne var bosittende i byen. — I 1737 indførtes ved siden av det gamle løkkemandtal og «skat ogsaa matrikel over husgrund og byg-

¹ Paa den skematiske oversigt er utstykningsen av jorden paa de oprindelige eiendomsnummer antydnet ved et «med» og følgende nummere efter det oprindelige nummer. — Folkemængden er i løpet av 19. aarh. mindst 10-doblet siden folketællingen i 1801.

Oversigt over løkkerne paa Kristiania bymark ved Sagene.

Ældste løkke-nr. (fra 17de aarh.)	Grundtakst- nr. (fra 1755 —1757)	Løkke-nr. av 1840	Nuværende nummer	Gammelt navn	Oprindelse og diverse oplysninger
202	626 og 628	192—195	Maridalsvn. 51, oigned til og med 47, med Sagvn. 2 og Maridals- veien 57	Trinserud	Efter 1750: Torsten Pedersen Trin- serud. En Trinserud havneløkke laa ved Gjetemyrsveien sydvest for Dannevig.
206, 208 a og 214	625	191	Maridalsvn. 46 m. m	Dølestuen	Forklæres muligens i sammenhæng med Døleløkken, som driftbøn- dernes station.
208 b, 212, 213, 329 og 344	675	194	Maridalsvn. 48—64, med Lofotgaten.	{ Hukegaardsløkken Keginehoug med Regineborg	Ukjendt. 1855— 1845 i justitssekr. Chr. Smiths tid.
210	638 og 639	205	Sagveien 11 A og B (Graah)	{ Vaaghalsen Gulbrandsdalen	Sag under kronen (Akershus) op- kaldt efter Vaaghalstaarnet? Ukjendt.
Til 214 og 206 og { 208 a 209	— — 630—634	206 207 200, 201	Sagveien 21 (Graah) Maridalsvn. 61—65 og Sagveien 4 og 6	{ Grueløkken 3dje og 4de Vøiensag	—«— Ca. 1750 findes en Christopher Johnsen Grue som nabo i syd. — I Sagveien 6 bodde i 1850- aarene forfatteren Bjerregaard. Sagveien 26 kaldes endnu «Vøien».
Til 208 b?	—	202—204	Sagveien 8—26	Vøienløkken	Løkken kaldtes senere Thoresen- løkken (kjøbm. H. Th. 1815 og flg. aar). Senest Henriksen-løk- ken (kjøbm. Gulbr. H. fra 1841 en tid).
207	648	208, med 209—10	Maridalsvn. 71 og 73 (med 67 og 69 og Sag- veien 28)	Løkkegaarden	Kjøbm. Peder Løche, fra 1752. Se foran i teksten.
211	674	213	Maridalsvn. 68 med 70 og Cl. Riisgate	Hammergaarden	Fhv. skipper Hammer, fra 1781. Se foran.

198	672	215, med 216 217	Maridalsvn. 72 og 74 (Halvor Schou) Maridalsvn. 76	Sæpesyderigaarden Haugensgaarden	Se foran i teksten. Dorthe, sal. Ole Haugen ca. 1750. Mulig sammenhæng med Haugen 2: Vøienvolden. Se foran i teksten.
197	670	218	Maridalsvn. 78	Tronsegarden (halve) Biermannsgaarden	Carl Heinrich Biermann, fra 1770.
196	669	219	Maridalsvn. 80	(halve) Biermanns gaarden	
199	668, med 667	220, med 221	Maridalsvn. 82-86	Taaesgaarden Nordgaarden	Haagen Sørensen Taasen, fra 1785. Efter brukseier M. E. Nord, fra 1855.
194 og 195	—	222, 226	Maridalsvn. 88, 90- 96	Døleløkken	Mulig beitesmark for driftbønder- nes fæ, fra den tid da Kra. mar- ked en tid i 17de aarh. holdtes nedunder (Gamle) Akers kirke.
249	649	212	Sagveien 23 (Halvor Schou)	Hjula sag	Navnet Hjula dukker op igjen først paa et stensliperi, oprettet i anl. av Oscarshals opførelse 1849-52. Senere paa Schous hele fabrikkompleks.
203 og 204	650	224	Do. Do.	Nedre Vøien (mølle, sag og gaard = Glade gaarden) Alfsløkken Postmakerløkken	Se foran i teksten.
Til do. Byens løkke uav- hændet	652	225 227-229	Brandstationen Maridalsvn. 89, 91 og 97		Hans Alfsen, fra 1755. Uten nr. og avgiftsfr. Stedet for det første vandverk til byen. Post 2: vandtrø. Maridalsvn. 89 (228) kaldtes «Simonstuen»; 91 (227) er nuv. Politist.; 97 (229) «Lappeknudstuen».
201	—	230-237	Maridalsvn. 101-113	(Under Nedre Vøien)	—«—
200	661	238, med 239-[244]	Maridalsvn. 115-127	Posteløkken	Johan Posten ca. 1700. Senere som før anført: under Vøienvolden.

Ældste løkke-nr. (fra 17de aarh.)	Grundtakst- nr. (fra 1735 —1737)	Løkke-nr. av 1840	Nuværende nummer	Gammelt navn	Oprindelse og diverse oplysninger
193	662	232 «ved Gjetemyrs- veien» med 246—250	Maridalsvn. 120 med 122—140 og Danne- vigsvn. 2—10 ovenfor og Maridalsv. 104— 114 nedenfor	Vøienvolden	Se foran i teksten angaaende nav- nene Volden, Haugen, Brochmanns haugen.
374	—	260 do.	Dannevigsvn. 18, med 12—16 og Kievertzske kompleks	Dannevig	?
Byens løkke uav- hændet	—	259 do.	Sagenes kirke og Dannevigsvn. 7 m. m.	Graabensletten	Op- vistnok Bjølsens-grund. Nav- net kanskje helt tilbake til skog- tiden heroppe.
216 og 217	—	257	Maridalsvn. 148, med 142—156	—«—	(Øvre Vøien. Se teksten)
Til do. 360	656 654 og 655	258 251—256	Maridalsvn. 158 Maridalsvn. 137, med 129—155	Israels hus Øvre Vøien	Se foran i teksten. Se teksten. Øverste snip av den gamle bymark er her «Cay=salen» (153).

ninger med en grundskat av disse paa $1\frac{1}{2}$ rdl. pr. 100 □ alen. Denne ældste matrikels grundtakstnummere falder for Sagenes alle inden 600 rækken.

Det er her ved avslutningen av de to ældste perioder av Sagene-bymarkens historie paa sin plads at forsøke en samlet, skematisk *oversigt over hele terrænget*, med de gamle løkke-nummere og grundtakstnummere, med de gamle løkkenavn og navnoprindelse saalangt den kjendes, og av praktiske grunde medtat ogsaa en del fra tiden efter 1800 og tilføielse av de tilsvarende nummere saavel i matrikelen av 1840 som nuværende nummere. En liten begyndelse er her kartmæssig gjort paa grundlag av elevkopien til Hirsch's kart, se foran s. 212, hvor jeg paa det meget ufuldstændige og ikke meget nøiagtige kart har vovet endel tilføielse som i dobbelt forstand tildels falder utenfor rammen; men skrøpelig er det og skrøpelig blir det. Det kan dog tjene til nogen veiledning sammenholdt med foranstaaende oversigt, som følger distriktet nedenfra oover samme vei som min fremstilling i det hele har fulgt¹.

¹ Foruten de i fremstillingen nævnte skrifter og dokumenter er leilighetsvis anvendt en del papirer i privat eie, Grosch's kart av 1828-37 i det kommunale opmaalingskontor, Nicolaysen: Norske stiftelser, Femptiaarsberetning om Christiania kommune for aarene 1837-1886, likesom de almindelige «Gamle Christiania»-bøker av Collett og Daae her maa nævnes. Fotografierne i teksten er tat ved fotograf Otto Borgens hjælp i 1915 og 1916.

Halfdan Møller.